

concertprogramma 13 september 2019 | Opening Night

Elim Chan *dirigent*

Simone Lamsma *viool*

Pjotr Iljitsj Tsjaikovski (1840-1893)

Vioolconcert in D gr.t., op. 35 (1878)

Allegro moderato

Canzonetta: Andante

Finale: Allegro vivacissimo

pauze ± 21.00 uur

Romeo en Julia (1869-70, versie 1880)

ouverture-fantasie naar Shakespeares drama

Suite uit het ballet 'Het zwanenmeer', op. 20 (1875-77)

Wals uit het eerste bedrijf

Zwanendansen uit het tweede bedrijf: Allegro moderato (Dans van de kleine zwaantjes nr. 4) - Pas d'action (Odette en de prins, nr. 5)

Scène finale uit het vierde bedrijf

einde ± 22.30 uur

Simone Lamsma vervangt Janine Jansen

Janine Jansen heeft laten weten zich met spijt terug te moeten trekken voor dit concert. Zij is ziek geworden en het is voor haar onmogelijk om naar Amsterdam te reizen. De Nederlandse topvioliste Simone Lamsma neemt het programma ongewijzigd over.

Het nieuwe concertseizoen van het Concertgebouworkest wordt feestelijk geopend met een programma dat de diversiteit en rijkdom van het oeuvre van Pjotr Iljitsj Tsjaikovski illustreert.

VIOOLCONCERT

Als eerste klinkt het *Vioolconcert*. De voornaamste inspirator was Iosif Kotek, een jonge violist voor wie Tsjaikovski amoureuze gevoelens koesterde, maar met wie hij uiteindelijk een soort vader-zoonrelatie opbouwde. Kotek kwam in de lente van 1878 bij de componist langs in het Zwitserse Clarens en had een hele stapel partituren meegebracht, waaronder de *Symphonie espagnole* van de Franse violist en componist Édouard Lalo, die Tsjaikovski bijzonder beviel. Lalo, merkte hij op, 'vermijdt zorgvuldig routine, zoekt nieuwe vormen, en geeft meer om muzikale schoonheid dan om het in acht nemen van gevestigde tradities, zoals de Duitsers doen.' Dit was precies wat Tsjaikovski zo aantrok in het werk van andere Franse tijdgenoten, zoals Léo Delibes en Georges Bizet. Nog geen twee weken later lagen er schetsen voor het *Vioolconcert*, waar Kotek zich vol enthousiasme op stortte. Het zou een van de populairste vioolconcerten uit het repertoire worden, en hoe vaak het ook gespeeld wordt, de muziek blijft fris aandoen. Het zit vol treffende momenten, zoals de terugkeer van het trotse hoofdthema van het eerste deel, dat na de virtuoze cadens niet door vol orkest, maar subtiel door de fluiten wordt ingezet. De finale komt direct voort uit het Canzonetta, het lyrische tweede deel, waarin Tsjaikovski tegen het einde subtiel – en veel langzamer – het motief van de finale introduceert. Dit slotdeel zelf is een trepak, een snelle Oekraïense dans in tweekwartsmaat: het is moeilijk om je niet door de energie van dit deel mee te laten slepen, waarin de onvermoeibare viool soms even nadrukkelijk rust neemt, maar altijd in de startblokken lijkt te staan om er weer razendsnel vandoor te gaan.

ROMEO EN JULIA

Het idee om een orkestwerk op Shakespeares *Romeo and Juliet* te baseren ontstond in de zomer van 1869 en was afkomstig van Mili Balakirev, de leider van de zogenaamde Nieuwe Russische School, of 'Het Machtige Hoopje', waar ook

Modest Moesorgski, Aleksandr Borodin en Nikolaj Rimski-Korsakov deel van uitmaakten. Als pleitbezorger van programmatische muziek, die zelf een *King Lear*-ouverture op zijn naam had staan, was Balakirev een inspirerende figuur, maar zijn aanmoedigingen gingen wel gepaard met verregaande bemoeienis en genadeloze kritiek. Tsjaikovski nam veel suggesties van zijn collega ter harte, maar trok nadrukkelijk ook zijn eigen plan.

De 'ouverture-fantasie', zoals Tsjaikovski het werk uiteindelijk karakteriseerde, volgt Shakespeares plot niet in detail, maar haalt er enkele centrale thema's uit en verwerkt deze in een symfonische vorm. De uitgebreide langzame inleiding, geassocieerd met Father Lawrence (Romeo's biechtvader), schetst de achtergrond waartegen het drama zich kan voltrekken. Dat barst pas echt los met het wervelende Allegro – het officiële 'eerste thema' – dat de strijd tussen de Montagues en de Capulets weergeeft en de luisteraar op het puntje van de stoel houdt met het karakteristieke ritme en de vele rake klappen van het slagwerk. Daarnaast bevat deze ouverture een van de meeste smachtende liefdesthema's in het romantische repertoire. Bij de eerste ontmoeting is het nog tamelijk beheerst, maar bij herhaling neemt de melodie een steeds nadrukkelijker aanloop, bereiken de violen hun hoogste register en maken de herhaalde noten in de hoorns het verlangen bijna lichamelijk voelbaar. Dit geluk is helaas maar vluchtig, en de terugkeer van het Allegro leidt het stuk naar het onvermijdelijke tragische einde.

SUITE UIT HET ZWANENMEER

Het zwanenmeer is gecomponeerd tussen 1875 en 1877 in opdracht van het Bolsjoj Theater in Moskou. Het was Tsjaikovski's eerste ballet, geschreven in een periode waarin het absoluut ongebruikelijk was dat een componist met serieuze symfonische ambities zich bezighield met dergelijke dansmuziek, omdat hij zich ondergeschikt zou maken aan de vereisten van de dansers en de balletmeester. Tsjaikovski had aan zijn collega Rimski-Korsakov opgebiecht dat hij 'al lange tijd eens wilde proberen dit soort muziek te schrijven', en stortte zich er vol overgave op.

Het ballet was geen groot succes en zou pas wereldwijde roem vergaren na Tsjaikovski's dood, met een nieuwe choreografie van de hand van Marius

Petipa en Lev Ivanov voor het Keizerlijke Ballet in Sint-Petersburg (1895). Van de oorspronkelijke productie in Moskou in 1877 is maar weinig bewaard gebleven. Behalve, gelukkig, Tsjaikovski's muziek.

Dirigent Franz Welser-Möst (die dit programma oorspronkelijk zou redigeren) heeft een selectie van nummers uit het ballet gemaakt, die afwijkt van de bekende *Suite uit 'Het zwanenmeer'* en dichtert aansluit bij het verhaal dat in het ballet wordt verteld. We beginnen met de grote wals die klinkt op het verjaardagsfeest van Prins Siegfried in het eerste bedrijf – de vele walsen die Tsjaikovski voor dit ballet componeerde, zijn stuk voor stuk memorabel en getuigen van een onvoorstelbare inventiviteit op het gebied van melodie en orkestratie. De Prins krijgt op zijn verjaardag te horen dat hij de volgende avond op een bal een bruid zal moeten kiezen. Hij voelt hier weinig voor, ontvlucht 's avonds het hof en gaat op jacht. Zo vindt hij de zwanenprinses Odette, die betoverd is door de kwade tovenaar Von Rothbart, en alleen bevrijd kan worden als iemand haar de ware liefde verklaart. Er volgt een reeks zwanendansen. De Dans van de kleine zwaantjes, een aandoenlijke dans van vier ballerina's die hand in hand bescherming bij elkaar zoeken, vormt een prachtig contrast met de adembenemende dans van de Prins en Odette die daarop volgt, waarin de verstrengeling van de twee geliefden muzikaal wordt vertolkt door een soloviool (vanavond concertmeester Liviu Prunaru) en solocello (Gregor Horsch), begeleid door de harp (Petra van der Heide), het symbool voor de magische wereld waar de zwanen zich in begeven. In het derde bedrijf, het bal, wordt de Prins misleid: denkend dat hij Odette voor zich heeft, verklaart hij de liefde aan de verleidelijke en ijdele Odille, Von Rothbarts dochter. Dan volgt de tragische conclusie van het ballet, als de Prins naar het Zwanenmeer terugsnelt om Odette te vinden. Haar lot is al bezegeld. We horen hier het beroemde thema van de zwanen, eerst in versnelde vorm als Prins Siegfried zich uitput in excuses, en uiteindelijk in overweldigend majeur als de twee geliefden besluiten zich te verdrinken in het meer. Dit betekent tegelijkertijd de ondergang van de kwade tovenaar, en voor de geliefden, net als voor Romeo en Julia, verlossing in de dood.

door Rutger Helmers

BIOGRAFIE

ELIM CHAN, DIRIGENT

Elim Chan is met ingang van dit seizoen chef-dirigent van het Antwerp Symphony Orchestra. Sinds 2018 is zij daarnaast vaste gastdirigent van het Royal Scottish National Orchestra. Elim Chan werd geboren in Hongkong en studeerde in de Verenigde Staten aan het Smith College (in Massachusetts) en aan de University of Michigan. In 2014 werd zij de eerste vrouwelijke winnaar ooit van de Donatella Flick Conducting Competition, waarna ze assistent-dirigent werd bij het London Symphony Orchestra. In het seizoen 2016/2017 was ze Dudamel Fellow bij het Los Angeles Philharmonic Orchestra. In de afgelopen paar jaar dirigeerde Elim Chan onder meer de symfonieorkesten van Detroit en Chicago, het London Symphony Orchestra, het hr-sinfonieorchester Frankfurt, het orkest van het Mariinski-theater, de Hong Kong Philharmonic, het Rotterdams Philharmonisch Orkest en het Orchestre National de Lyon. Bij het Concertgebouworkest debuteerde ze met het Koningsnachtconcert op 26 april 2018.

SIMONE LAMSMAN, VIOOL

Simone Lamsma begon op vijfjarige leeftijd met vioolspelen en verhuisde op haar elfde naar Engeland om aan de Yehudi Menuhin School te studeren bij Hu Kun. Ze vervolgde haar opleiding aan de Royal Academy of Music bij Hu Kun en Maurice Hasson. In 2003 won ze het Nationaal Vioolconcours 'Oskar Back' en in 2004 de Benjamin Britten International Violin Competition, waarna ze uitgroeide tot een veelgevraagd violiste. Haar repertoire bestaat uit meer dan zestig vioolconcerten, waaronder een aantal hedendaagse werken, zoals het speciaal voor haar geschreven vioolconcert *And the centuries surround me with fire...* van Matijs de Roo. Lamsma soleerde bij orkesten over de hele wereld, zoals het Chicago Symphony Orchestra, The Cleveland Orchestra, het Radio Filharmonisch Orkest en het Hong Kong Philharmonic Orchestra. Zij maakte bij de New York Philharmonic onder leiding van Jaap van Zweden haar debuut in november 2018. Naast de regelmatige samenwerking met Jaap van Zweden, werkte Simone Lamsma met vele andere eminente dirigenten, onder wie Vladimir Jurowski, Sir Neville Marriner, Yannick

Nézet-Séguin en Jukka-Pekka Saraste. Als toegewijd kamermusicus speelde zij recitals in Wigmore Hall in Londen en Carnegie Hall in New York met pianist Robert Kulek.

Simone Lamsma debuteerde op 12 januari 2012 bij het Koninklijk Concertgebouworkest als soliste in Waltons Vioolconcert onder leiding van Cornelius Meister. In januari 2020 is Simone Lamsma opnieuw te horen bij het Concertgebouworkest: ze soleert dan in Britten's Vioolconcert onder leiding van Jaap van Zweden.

Dit programmaboekje is een uitgave van Preludium, maandblad voor liefhebbers van klassieke muziek. In het blad komen muziekstukken tot leven en zijn musici zelf aan het woord. Rode draad is de programmering van Het Concertgebouw en het Concertgebouworkest. Lees meer achtergrondverhalen, interviews en columns op www.preludium.nl